

idaresinin kendilerine verileceğini ve elle-
rine geçen her şeyin ganimet sayılacağını
söyledi. Bunun üzerine Benî Hilâl ile bir-
likte Nil nehrinin batısına geçip kendileri-
ne vaad edilen toprakların ilki olan Ber-
ka'ya doğru yürüyen Benî Süleym önleri-
ne çıkan yerleşim birimlerini yağmalaya-
rak yakıp yıktılar. Benî Hilâl'in diğer bölge-
leri de ele geçirmek için bir an önce hare-
ket etmek istemesine karşılık Benî Süleym,
Berka'da yerleşmeye karar verdi. Bundan
sonraki süreçte İspanya'ya da giden Benî
Süleym, Kuzey Afrika'da önemli bir siyasi
güç ve denge unsuru oldu. Nitekim Mu-
vahhidler, Benî Süleym'i desteklemeye baş-
layınca Murâbitlar da Benî Hilâl'i kendi ta-
raflarına çekmeye çalışıyordu.

Benî Süleym'den başta şair olmak üzere
çok sayıda âlim ve edip yetişmiştir. Arap-
lar'ın en meşhur kadın şairi olan sahâbî
Hansâ ile kahramanlık şiirleriyle tanınan
sahâbî Abbâs b. Mirdâs kabilenin meşhur
şairlerindendir. Tâbiînden Ebû Abdurrah-
man es-Sülemî, Basra Mu'tezile ekolünün
ileri gelen âlimlerinden Benî Süleym'in âzat-
lısı Muammer b. Abbâd, Vâsıl b. Atâ'nın
talebelerinden Heyyâc b. Alâ, Eş'arî kelâm-
cısı Ebû Ca'fer Muhammed, Mâlikî fakihî
İbn Habîb es-Sülemî, Nişâburlu sûfî İbn
Nüceyd ve ailesi içinde çok sayıda âlim ye-
tişen *Tabakâtü's-şûfiyye* müellifi Muham-
med b. Hüseyin es-Sülemî, Benî Süleym'e
mensup âlimler arasında sayılabilir. Günü-
müzde Benî Süleym ve kolları Suudi Ara-
bistan, Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika'da var-
lıklarını sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 186; II, 741, 796, 812-813;
aynca bk. İndeks; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 31,
123; İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 234; Belâzûrî,
Fütûh (Fayda), s. 267, 363, 498; Taberî, *Târîh*
(Ebû'l-Fazl), III, 153; V, 170, 172; IX, 129-131; ay-
rıca bk. İndeks; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I-XIII, tür.yer.;
İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I-XIV, tür.yer.; Kalkaşendî, *Ni-
hâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 271-272;
Fikret İşıltan, *Urfa Bölgesi Tarihi*, İstanbul 1960,
s. 31, 106, 131; Cevâd Alî, *el-Mufaşşal*, IV, 227; ay-
rıca bk. İndeks; M. Lecker, *The Banû Sulaym: A
Contribution to the Study of Early Islam*, Jerusa-
lem 1989; a.mlf., "Sulaym", *EI*² (İng.), IX, 817-
818; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 29,
241, 264, 414, 466-482; II, 967; Hammûd b. Dâvî
el-Kasâmî, *Şimâlü'l-Hicâz*, Beyrut 1993, II, 264;
M. Süleyman et-Tayyib, *Mevsû'atü'l-kabâ'ilü'l-
'Arabiyye*, Kahire 1414/1993, II, 526-991; R.
Daghfour, "De l'origine des Banu Hilal et des Ba-
nu Sulaym", *Les cahiers de Tunisie*, XXIII/91-92,
Tunus 1975, s. 41-68; Râdî Delfûs, "el-'Avâmî-
lül-İktîşâdiyye li-hicreti Benî Hilâl ve Benî Sü-
leym min Mısır ilâ İfrîkiyye", *Mû'errihu'l-'Arab*,
sy. 18, Bağdad 1981, s. 13-45; H. Lammens, "Sü-
leym b. Mansur", *IA*, XI, 96-97.

MEHMET AZIMLI

SÜLEYMAN

(سليمان)

Hz. Dâvûd'un oğlu,
İsrâiloğulları'na gönderilen
hükümdar-peygamber.

Yahudilik'te ve Hristiyanlık'ta sadece
kral, İslâm'da ise hükümdar-peygamber
kabul edilir. Süleyman isminin İbrânice'-
deki karşılığı olan Şelomoh'nun (Şlomo)
"barış, selâmet, sükûnet" mânasındaki şa-
lom kelimelerinden geldiği ve "barışsever,
barışçı" anlamını taşıdığı belirtilir. Ahd-i
Atîk'te yer alan bilgiye göre Dâvûd, Tanrı'-
dan oğlunun döneminde barışın hâkim ola-
cağı müjdesini aldığı için ona bu adı ver-
miştir (I. Tarihler, 22/9). Bir yoruma göre
Şelomoh, "Yahve onun mülkünü korusun"
mânasındaki daha uzun bir ismin kısaltıl-
mış şeklidir. Bazı yahudi kaynakları ise bu
ismi annesi Bat-şeba'nın koyduğunu kay-
deder (*EJd.*, XV, 96). Peygamber Natan
ona Yedidya (Rabbin sevgilisi) adını ver-
miş (II. Samuel, 12/25), saltanatı boyunca
hüküm süren barış sebebiyle asıl olan
Yedidya'nın yerine Şelomoh ismi kullanıl-
mıştır (*DB*, V/2, s. 1383; *New Catholic Ency-
clopedia*, XIII, 421). Bu ismin Süryânîce
menşeli olduğu da ifade edilmiştir (Jeffery,
s. 178). "Vâiz" anlamında Kohelet (Vâiz, I/1)
olarak da adlandırılan Süleyman ayrıca
"Tanrı'ya bağlı" anlamında Lemuel, "bilge
sözleri toplayan" anlamında Agur, bütün
dünya üzerinde hüküm sürdüğü için Ya-
keh (Meseller, 31/1; 30/1), mâbedi inşa et-
tiği için Ben, Tanrı onunla beraber olduğu
için İthiel isimleriyle anılmıştır (Ginzberg,
V, 91; *EJd.*, XV, 106). İslâm kaynaklarına
göre de Süleyman İbrânîce kökenli olup
"sağlık" anlamındadır (Mustafavî, V, 226;
Cevâlikî, s. 191). Bu ismin Selâm(et) keli-
mesinden geldiği, düşmanları ona teslim
olduğu ve o da düşmanlarından emin bu-
lunduğu için kendisine bu adın verildiği de
rivayet edilmiştir (Fîrûzâbâdî, VI, 86).

Yahudilik'te. İsrâiloğulları'nın üçüncü kralı
olan Süleyman hakkında başta Ahd-i Atîk
olmak üzere yahudi sözlü geleneğinde ve
diğer yahudi kaynaklarında pek çok riva-
yet ve efsane yer alır. Ahd-i Atîk'teki bazı
ifadeler, Kudüs'te dünyaya gelen Süley-
man'ın Dâvûd'un Bat-şeba'dan doğma ikincî
çocuğu olduğuna işaret etse de (II. Sa-
muel, 11/27; 12/18, 24) diğer bazı ifadelerle
ve seçere listelerine göre o Bat-şeba'dan
doğan dördüncü çocuktur (II. Samuel, 5/
14; I. Tarihler, 3/5, 14/4). Kendisi için bir
saray yaptırdıktan sonra Tanrı için de bir
mâbed yaptırmak isteyen Dâvûd'a zürri-

yetinin ondan sonra saltanat süreceği, ye-
rine geçecek oğlunun bir mâbed inşa ede-
ceği (II. Samuel, 7/12-13) ve bu oğlunun
Süleyman olduğu bildirilmiştir (I. Tarihler,
17/11, 22/9; 28/5-6). Dâvûd yaşlandığında
diğer oğlu Adoniya kendini krallığın vârisi
ilân etmiş, buna karşılık Peygamber Na-
tan ve Bat-şeba'nın telkin ve hatırlatma-
sıyla Dâvûd, kendi yerine oğlu Süleyman'ın
kral olduğunu belirtip başkâhin Tsadok'a
Süleyman'ı kral olarak görevlendirmesini
(meshetme) emretmiş, böylece Süleyman
daha babasının sağlığında kral sıfatıyla taht-
ta geçmiştir. O dönemde ilk çocuğun taht-
ta geçmesi gibi bir kural bulunmadığından
Dâvûd'un küçük oğlu Süleyman'ı kral
seçmesi kınanmamış, aksine Süleyman
krallığın ileri gelenlerinin desteğini almış-
tır (I. Krallar, 1/1-53; I. Tarihler, 29/24).

Bir yoruma göre Süleyman milâttan önce
967-965 yılları arasında babasıyla birlikte,
965-928 arasında tek başına hüküm sür-
müş, diğer bir yoruma göre ise babasının
vefatından kısa bir süre önce 971 veya 970'-
te kral olmuş ve 931 yılına kadar hüküm
sürmüştür. Kral olduğunda, "Allahım! Ben
henüz çocuk denecek bir yaşta yöneticilik
nedir bilmezken bu kulunu babam Dâ-
vûd'un yerine kral yaptın" demesinden ha-
reketle (I. Krallar, 3/7) Süleyman'ın on iki
veya on dört yaşlarında krallık tahtına
oturduğu nakledilirse de, kral olduğunda
muhtemelen yirmi yaşlarındaydı. Babası
Dâvûd'un saltanatının yirminci yılında doğ-
muş ve onun gibi kırk yıl krallık yapmıştır
(I. Krallar, 11/42; *DB*, V/2, s. 1383; *EJd.*, XV,
98-99).

Ahd-i Atîk'te yer alan bilgilere göre Dâ-
vûd, oğlu Süleyman'a Mûsâ'nın şeriatın-
dan ayrılmamasını, krallığını güçlendirici
tedbirler almasını öğütlemiş, bu çerçevede
yapması gerekenleri hatırlatmıştır (I.
Krallar, 2/1-9). Süleyman babasından sınırları
Fırat nehrinden Mısır'a kadar uzanan
bir krallık miras almış, bütün İsrâil üze-
rinde kral olmanın yanı sıra bölgedeki ül-
keleri vergiye bağlamak suretiyle emri altına
almıştır (I. Krallar, 4/1, 21). Tahta otu-
runca babasının tâlimatını uygulamaya
başlamış, öncelikle düşmanlarını ortadan
kaldırıp krallığını kuvvetlendirmiştir. Diğer
tarafтан Firavun'un kızını alarak Mısır'la
ittifak kurmuş, ülkeyi bu yönden gelecek
tehlikelere karşı güvence altına almıştır (I.
Krallar, 2/19-46; 3/1). Ülkenin yönetiminde
babası Dâvûd'un oluşturduğu yönetim kad-
rosunun bir kısmını muhafaza etmiş, di-
ğerlerini yenilemiş, ayrıca yeni görevler
ihdas etmiştir. Krallığın idare sisteminde
merkezî yönetim ve on iki eyalet valiliği

bulunuyordu. Merkezî idarede kendisi dışında başkâhin (başkohen), kâhinler, kâtipler, devlet tarihçisi, ordu kumandanı, başvali, özel danışman, saray sorumlusu ve angaryacı başı gibi kadrolar mevcuttu. Ayrıca İsrail'de on iki bölge valisi vardı ve bunlar sarayın yiyecek içecek ihtiyacını karşılıyordu. Her vali yılda bir ay bu ihtiyaçları karşılamak ve savaş arabalarının atlarıyla diğer atlar için arpa ve saman sağlamakla yükümlüydü (I. Krallar, 4/1-19, 28). Sarayın bir günlük yiyecek ihtiyacına yönelik bilgiler (I. Krallar, 4/20-23) 14.000 kişinin saraydan beslendiğine işaret etmektedir (DB, V/2, s. 1387).

Ordu, savaş zamanı toplanan piyadelerle cenk arabalarından oluşuyordu. 1400 cenk arabası ve 12.000 at mevcuttu (I. Krallar, 10/26; II. Tarihler, 1/14). Bir rivayete göre 40.000 (I. Krallar, 4/26), bir başka rivayete göre ise 4000 (II. Tarihler, 9/25) bölmelik ahırlar vardı ve her araba iki at tarafından çekiliyordu. Dâvûd kendi döneminde komşu kavimleri otoritesi altına aldığından Süleyman ordusunu çok fazla kullanmadı. Sadece bir defa savaş yaptı ve krallığın kuzeydoğusunda barışı hâkim kılmak için gerekli olan Hamat'ı aldı (II. Tarihler, 8/3-4). Yukarı Ürdün'deki Hatsor'u güçlendirdi; Edom üzerinden Akabe körfezindeki Etsiyon-Geber'e giden yolun güvenliğini sağladı. Böylece krallığının teşkilatlanması ve zenginliği saltanatı boyunca barışın sürmesine vesile oldu. Mısır ve Asur gibi dönemin büyük güçlerinin zayıflığı karşısında Mezopotamya'nın batısındaki bölgeler üzerinde tartışmasız hâkimiyet kurdu. Güvenliği sağlamak ve krallığın varlığını sürdürmek için Firavun'un kızı başta olmak üzere (Mûsâ şeriatına göre evlenmenin yasak olduğu) Moab, Ammon, Sayda ve Hitti gibi bölge krallarının kızlarıyla evlendi, böylece hanımlarının sayısı 700'e, câriyelerinin sayısı 300'e çıktı (I. Krallar, 11/1-3). Ülke içinde kalan ve İsraili olmayan Amorîler'i, Hittîler'i, Perizzîler'i, Hivîler'i ve Yebusîler'i angarya işlerde kullandı; İsrâilîoğulları'nı ise cenk savaşçı ve özel hizmetli, memur, güvenlik görevlisi ve arabalı cenkçiler ile atlılarının komutanları olarak istihdam etti (I. Krallar, 9/20-22). Onun saltanatında barış, bolluk ve refah hâkim oldu. Merkezde mâbed ve sarayın inşası ile Kudûs'un tahkimi gibi önemli işler, Kudûs dışında ise çeşitli ambar şehirlerinin ve tesislerin inşası gerçekleştirildi (I. Krallar, 9/15-19).

O dönemde toplanma çadırı Gibeon'da, ahid sandığı Kudûs'teydi ve halk yüksek mekânlarda sunak yerleri oluşturmuştu.

Süleyman, mâbed inşa edilinceye kadar bu yerlerde kurban kesme uygulamasını sürdürdü. Rüyada kendisine görünen Rab'den kalabalık kavmine hükmedebilmek ve iyiyi kötünden ayırmak için anlayışlı yürek istedi. Rab de uzun ömür ve zenginlik yerine bilgelik isteyen Süleyman'ın dileğini kabul etti ve ona hikmetli ve anlayışlı bir yürek, ayrıca dilemediği halde zenginlik ve izzet verdi (I. Krallar, 3/2-14; II. Tarihler, 1/7-13). Rivayete göre Süleyman, Allah'ın bilgelik lutfetmesi için kırk gün oruç tutmuş ve karşılığında kendisine öyle bir bilgelik verilmiştir ki "hikmetin babası" diye anılmıştır. Helenistik yazarlara göre Süleyman'ın bilgeliği bilim ve felsefe, Rabbânîler'e göre ise Tevrat konusundadır (Ginzberg, V, 94, 231). Süleyman, isteği kabul edildikten kısa bir süre sonra hikmetini ortaya koyacak bir olayla karşılaşmış, aynı çocuğu paylaşamayan iki kadın arasındaki davayı çözüme kavuşturma şekli âdeta darbimesel haline gelmiş ve "Süleyman'ın hükmü" deyiminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (I. Krallar, 3/16-28).

Süleyman'ın gerçekleştirdiği büyük işlerin başında bugünkü Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu yerde mâbedin (Bet ha-Mikdash) inşa edilmesi gelmektedir. Dâvûd, mâbed yapma işinin Yahova'nın emriyle oğlu Süleyman'a verildiğini belirterek Rab tarafından kendisine bildirilen inşaat planı ve malzemeleriyle ibadet araçlarını oğlu Süleyman'a vermiş, ayrıca yüklü miktarda altın ve gümüş bırakmış, onu örnek alan ileri gelenler ve zenginler de mâbed yapımı için Süleyman'a altın, gümüş, demir ve tunç vermiştir (I. Krallar, 5/1-5; I. Tarihler, 22; 28/2-19; 29/6-9).

Süleyman, babası Dâvûd'un dostu olan Sûr Kralı Hiram ile sıkı ilişki kurdu ve Hiram mâbedin yapımına büyük katkıda bulundu. Süleyman'ın talebi üzerine Hiram'ın adamları buğday, yağ ve şarap karşılığında Lübnan dağlarından erz ve servi kerestesi temin edip Süleyman'a götürdü (I. Krallar, 5/1-12). Mâbedin yapımında ayrıca yük taşıyan 70.000 ve dağlarda taş kesen 80.000 işçi ile bunların başında bulunan 3300 kâhya vardı. Bütün bunlar, mâbedin temeli için büyük ve değerli taşlar yontup mâbedin inşasında kullanılan taşları ve keresteyi hazırladı. Hiram mâbedin inşası için yaptığı malzeme yardımı yanında ustalar da gönderdi, buna karşılık kendisine yirmi şehir verildi. Süleyman ve Hiram denizde de iş birliği yaparak bir nevi filo inşa ettiler.

Mâbed İbrâhim'in oğlunu kurban etmek için götürdüğü yer kabul edilen- Moriya te-

pesinde yaptırıldı (II. Tarihler, 3/1). Süleyman mâbedin yapımına çok emek verdi. Rivayete göre Fenikeli usta ve işçilerin, İsrail'deki kölelerin yanı sıra melekler ve cinler de inşaatta çalışmıştır. İlâhî yardımın bir tezahürü olarak çalışanlar iş tamamlanuncaya kadar hasta olmamış, ölmemiş, aletler bozulmamış, büyük ve ağır taşlar kendiliğinden yükselerek konulacakları yerlere yerleşmiştir. Ustabâşı Hiram ise (Sûr kralı olan Hiram değil) daha sağlığında cennetle mükâfatlandırılmıştır (a.g.e., V, 111-113; Ejd., XV, 107). Mâbedin inşasına İsrâilîoğulları'nın Mısır'dan çıkışının 480 ve Süleyman'ın krallığının dördüncü yılında başlandı; yedi yıl altı ayda tamamlandı (I. Krallar, 6/1, 38). Mâbedin uzunluğu 60 arşın (27 m.), genişliği 20 arşın (9 m.), yüksekliği 30 arşın (13,5 m.) olup üç kısımdan meydana geliyordu: "Ulam" adı verilen ve asıl mâbede açılan bir nevi salon şeklindeki koridor, "hekal" denilen asıl salon, "debir" denilen ve mâbedin en gerisinde yer alan oda ki buraya Kadoş ha Kadeşim (kutsallar kut-salı) adı verildi. Mâbed, Sûrlu tunç ustası Hiram'ın yaptığı sütunlar, kazanlar, ayrıca boğa heykelleri, aslan ve hurma ağaçlarından süslemeler ve diğer eşyalarla donatıldı; daha sonra ahid sandığı mâbeddeki yerine kondu. Süleyman mâbedin açılış duasını bizzat yaparak halkı takdis etti (I. Krallar, 7-8; II. Tarihler, 2/1-5/14; ayrıca bk. MESCİD-i AKSÂ). Rivayete göre mâbed "bul" ayında tamamlanmış (I. Krallar, 6/38), fakat ilâhî takdirle İbrâhim'in doğduğu ayda açılışının yapılabilmesi için bir yıl kapalı tutulmuştur.

Süleyman, Allah için yaptırdığı mâbedin ardından kendisi için inşası on üç yıl süren bir saray yaptırdı (I. Krallar, 7/1-12). Süleyman mâbed ve saray inşa ettikten sonra Rab ona tekrar görünerek hükümlerini ve kanunlarını tuttuğu takdirde krallığının ebedî olacağını, aksi halde İsrail'in sahip olduğu topraklardan atılacağını bildirdi (I. Krallar, 9/1-9). Süleyman'ın sarayı da mâbed kadar muhteşemdi. Lübnan Ormanı denilen saray sütunlu salon, taht salonu, Süleyman'ın ve eşi olan Firavun'un kızının ikamet ettiği saray binalarından oluşuyordu. Fildişinden taht ince Ofir altınıyla, değerli mücevherlerle kaplıydı. Sarayın bütün eşyaları saf altından yapılmıştı (I. Krallar, 10/14-29; II. Tarihler, 9/13-28). Tahta altı basamakla çıkılıyor ve her basamakta iki altın aslan heykeli bulunuyordu (I. Krallar, 10/19-20; II. Tarihler, 9/17-19). Tahtın üzerinde yedi kolu her yöne uzanan altından bir şamdan asılıydı. Çevresinde Sanhedrin üyeleri için yetmiş, baş-

kâhin ve yardımcısı için iki koltuk bulunuyordu. Yedi münâdi, kral ve hâkim olan Süleyman tahta çıkarken ona ödevlerini hatırlatmakla yükümlüydü. Süleyman ilk basamağa ayak bastığında ilk münâdi yaklaşıyor ve krallarla ilgili yükümlülüklerden ilkinin, “Çok kadın almayacaksın” emrini okuyordu. Diğer münâdiler ikinci basamakta, “Çok ata sahip olmayacaksın”; üçüncü basamakta, “Çok altın ve gümüş biriktirmeyeceksin”; dördüncü basamakta, “Yanlış hüküm vermeyeceksin”; beşinci basamakta, “İnsanlara güvenmeyeceksin”; altıncı basamakta, “Hediye kabul etmeyeceksin” ve nihayet tahta oturmak üzere iken yedinci münâdi, “Kimin önünde durduğunu bil” kurallarını hatırlatıyordu (a.g.e., V, 113-115).

Krallığın gelirinin büyük bir kısmı vergilerden toplanıyordu. Peygamber Samuel’in tohumların, bağların ve sürülerin ondallığının (öşür) seçilecek krala ait olduğu sözüne dayanarak (I. Samuel, 8/15, 17) on iki kâhya bu ondallığı topluyordu. Bunun yanında ithalât vergileri, geçiş vergileri (I. Krallar, 10/15, 28-29) ve hediyeler de (I. Krallar, 10/24-25) diğer temel gelir kaynaklarını oluşturuordu. Ayrıca gelirler içinde ticaretin de önemli bir yeri vardı. Denizci Fenikeliler’e komşu olan Süleyman, ticaretin onlara getirdiği kazancı görüp altın ve at ithalâtını tekeline aldı (I. Krallar, 10/28; II. Tarihler, 9/28); ticarî kervanlar için en uygun yerlere ambar şehirleri ve menziller kurdurdu (I. Krallar, 9/19), Etsiyon-Gerber’de gemiler yaptırdı. Bu gemiler üç yılda bir altın, gümüş, fildişi, maymun ve tavus kuşları getiriyordu (I. Krallar, 9/26-28; 10/22; II. Tarihler, 8/17-18). Rivayete göre Süleyman aynı zamanda bir bahçe ustası olup İsrail topraklarındaki bütün bitkileri yetiştirmişti. Ayrıca hayvanların ve kuşların dilinden anlayan Süleyman bütün bu hayvanları emri altına almıştı.

Tanrı’nın Süleyman’a verdiği bilgeliği dinlemek için dünyanın her yanından insanlar onu görmeye gelir, armağan olarak altın ve gümüş eşya, giysi, silâh, baharat, at ve katır getirirlerdi (I. Krallar, 10/14-25). Sebe melikesi, Güney Arabistan’dan kalkıp Kudüs’e gelerek şöhretini duyduğu Süleyman’ı ziyaret etti. Süleyman’ın bilgeliğini, yaptırdığı sarayı, sofrasının zenginliğini, görevlilerinin davranışını, hizmet-kârlarının özel giysileriyle yaptığı hizmeti, Rabb’in tapınağında sunduğu takdimeleri görünce onun hem zenginliğine hem hikmetine hayran kaldı; Süleyman’a altın, çok miktarda baharat ve değerli taşlar hediye etti (I. Krallar, 10/1-13; II. Tarihler, 9/1-12).

Rivayete göre Tanrı denize sahip olduğu bütün değerli şeyleri sahile atmasını emretmiş, Süleyman da böylece mucizevi bir zenginliğe sahip olmuştur. Ancak Firavun’un kızıyla evlenince zenginliği azalmaya başlamıştır (a.g.e., V, 230).

Kitâb-ı Mukaddes, Süleyman’ın ülkesindeki barış ve refahı 3000 özdeyişi ve 1005 ezgisinin olduğu rivayet edilen Süleyman’ın bilgeliğine bağlar. Onun bilgeliği babası Dâvûd’un ona olan vasiyetinde de kendini gösterir. Dâvûd ona, “Sen hikmetine göre yap, sen hikmetli adamsın” demişti (I. Krallar, 2/6, 9). Onun sarayının en önemli salonlarından biri halk arasında hüküm verdiği taht salonu veya hüküm salonu adını taşıyordu (I. Krallar, 7/7). Ahd-i Atîk bölümlerinden Meseller (Meseller, 25/1), Neşîdeler Neşîdesi ve Vâiz kitaplarının yanı sıra Ahd-i Atîk apokrifası (yahudilerce kutsal metin kabul edilmeyen yazılar) içinde yer alan ve bazı hristiyanlarca kutsal sayılan Hikmet kitabı ile (Wisdom of Solomon) Ecclesiasticus’un (Ben Sira), ayrıca Süleyman’ın Deyişleri ile (Odes of Solomon) Süleyman’ın Mezmurları’nın da (Psalms of Solomon) onun eseri olduğu kabul edilmektedir.

Yahudi kaynaklarına göre Süleyman’ın çok değerli bir uçan halısı vardı. Onunla dilediği yere süratle giderdi. Emirlerini uygulamak üzere yanında insanlardan Âsaf b. Berahyâ, cinlerden Ramirat, hayvanlardan aslan, kuşlardan kartal bulunurdu. Onun cinlere hükmettiği ve sihir ilmine sahip olduğu şeklindeki inanç Ahd-i Atîk’te yer almamasına rağmen milâdî dönemin başlangıcında ortaya çıkmış ve Ortaçağ’da yaygınlaşmıştır. Süleyman için Ahd-i Atîk’te mevcut, “Lübnan sedir ağacından duvarlarda biten mercanköşk otuna kadar bütün ağaçlardan söz ettiği gibi hayvanlar, kuşlar, sürüngenler ve balıklardan da söz edebiliyordu” (I. Krallar, 4/33) şeklindeki ifadedden hareketle onun her şeyi, bu çerçevede ruhları, görünmez varlıkları da bildiği, dolayısıyla evrenin karanlık güçleri üzerinde gücünün bulunduğu kanaatine varılmış, Süleyman’ın sihir ve görünmez varlıklarla ilişkisi olduğu kabul edilmiştir. Buna göre Süleyman’ın çeşitli özellikleri yanında Tanrı’nın ona bahsettiği cinlerle ve kötü ruhlarla mücadele sanatından ve bunları insanların şifa bulması için kullandığından bahsedilmekte, hastalıkları uzaklaştırmak için tertip ettiği dualardan, kötü ruhları yakalayıp zincirleme formüllerinden, iyi ve kötü ruhları kontrol etme özellikleri içeren yüzüğünden söz edilmiştir (DBS, XI, 476-478; ayrıca bk. MÜHR-i SÜLEYMAN).

Süleyman’ın Firavun’un kızıyla evlenmesi ve bunun sonuçları yahudi dinî literatüründe genişçe yer almıştır. Buna göre söz konusu evliliğin töreni ve eğlenceleri, mâbedin tamamlandığı gün yapılmış ve düğün coşkusu mâbedin açılış coşkusu geçmiştir. Diğer bir rivayete göre ise düğün, mâbedin inşaatı dönemine denk gelmiştir. Süleyman’ın en sevdiği hanımı Firavun’un kızıydı, fakat hanımları içinde kendisine en çok günah işleten de oydu (Ginzberg, V, 93-94, 229-231). Ancak diğer eşleri de onun yüreğini saptırmış ve ihtiyarlığında başka ilâhlara tapmış (I. Krallar, 11/1-8), bunun üzerine Tanrı’nın öfkesine sebep olmuş, kendisine krallığın elinden alınacağı, fakat bunun babası Dâvûd’un hatırı için kendi sağlığında değil oğlunun döneminde olacağı bildirilmiş ve işlediği günahlara karşılık Rab, düşmanları ülkesine musallat etmiştir (I. Krallar, 11/9-43). Süleyman putperest kadınlarla evlenmenin dışında çok fazla ata sahip olmak, bol miktarda altın ve gümüş biriktirmek ve bilhassa bir krala müsaade edilen on seviz hanımdan fazlasını almak suretiyle başka Tevrat kurallarını da (Tesniye, 17/16-17) ihlâl etmiştir (a.g.e., V, 94).

Rabbânî literatürdeki rivayetlere göre günahları sebebiyle Süleyman yavaş yavaş tahtını, servetini ve hatta bilgeliğini kaybetmiş, önce insanlara ve cinlere, ardından dünya üzerindeki insanlara, daha sonra sadece İsrail halkına hükmetmiş, nihayet yanında sadece asâsı kalmıştır (Sanhedrin, 20^b). Süleyman’ın tahta dönüp dönmediği konusunda görüş ayrılığı vardır (Sanhedrin, 20^b; Gittin, 68^b). Üç uzun yıl boyunca bir dilenci olarak şehirden şehire, ülkeden ülkeye seyahat etmiştir. Yaşlı ve yoksul olduğunda her gittiği yerde, “Ben Kohelet, Kudüs’te İsrail kralıydım” diyerek Vâiz kitabını (Vâiz, 1/12), gençliğinde Neşîdeler Neşîdesi’ni, orta yaşında Süleyman’ın Meselleri’ni yazmıştır (EJd., XV, 107). Süleyman’ın krallığı ekonomik gelişme ve siyasî güvenlik açısından iyi durumda bulunmasına rağmen (I. Krallar, 4/25; 7/7; 9/28; 10/10-12, 14, 22, 25) sosyal isyan ve kabile muhalefetlerine sahne oldu. Süleyman kırk yıllık saltanatın sonunda vefat etti ve babası Dâvûd’un şehrine (Kudüs) gömüldü (I. Krallar, 11/14-43). Süleyman’ın vefatından sonra ağır vergiler ve angaryacılık kurumu sebebiyle isyanlar başladı ve İsrail Krallığı’nın bölünmesiyle neticelendi.

Arkeologlar, Süleyman’la ilgili Kitâb-ı Mukaddes metinlerindeki bazı ayrıntıları onaylayan bulgular elde etmiş olsa da bazı ara-

tırmacılar, metin tenkit çalışmaları ve çeşitli bilimsel araştırmaların sonuçlarından hareketle bu konuda Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan bilgilerin çoğunun tarihi gerçeklerle bağdaşmadığı ve efsanelerle süslenildiği kanaatindedir. Buna göre Ahd-i Atîk'te Süleyman'ın babası Dâvûd'dan, Fırat nehrinden Filistî diyarına kadar Mısır sınırına uzanan bütün krallıkları miras aldığı belirtilmektedir (I. Krallar, 4/21). Halbuki "nehirden Mısır sınırına kadar" cümlesi sonradan eklenmiş olup Süleyman'ı yeni Asur, yeni Bâbil ve Pers dönemlerinin büyük imparatorlukları seviyesine çıkarmak amacı taşımaktadır. Zira pasajın devamında kullanılan "nehirin öte yakası" (İbrânîce'si "ever ha-nahar", Akkadca'sı "eber nari") ifadesi, Fırat'ın batısı için ilk defa Süleyman'dan iki asır sonra yeni Asur kaynaklarında yer almıştır. Ayrıca günümüzün arkeolojik verileri milâttan önce X. yüzyılda Filistî bölgesinde merkezleşen bir imparatorluğun varlığını göstermemektedir. Buna göre Filistîler'in toprakları Süleyman'ın krallığına dahil değildi. Yine II. Tarihler'de (8/3-5) kuzeydeki Hamat'ı ele geçirdiği, ambar şehirleri yaptırdığı, Tadmör'ü (Tadmür) inşa ettirdiği ifade edilse de Süleyman'ın hâkimiyetinin Hamat'taki Hitit Krallığı'na kadar uzaması muhtemel görülmemekte, güney sınırı ise Tamar olarak kabul edilmektedir.

Süleyman'ın krallığını sadece bugünkü Filistin topraklarına hasreden bu tür eleştirilere karşı Dâvûd'un aldığı Soba gibi bazı yer isimlerinin yanlış bölgelerle ilişkilendirildiği, gerçekte krallığın alanının geniş olduğunu ileri sürülen de vardır (NDB, s. 672). Ayrıca Dâvûd ve Süleyman krallıklarının Ahd-i Atîk'te tasvir edilen ihtişamının Bronz çağının milletlerarası sisteminin yıkılışı, yani milâttan önce 1200 sonrası şartlarına uymadığı eleştirisine karşı milâttan önce 1100-900 yılları arasında İsrail'e komşu büyük milletlerin gerileme halinde olduğu, dolayısıyla Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Mısır'ın Asya'dan çekilişinin Filistin'de merkezleşen bir imparatorluğun yükselişine imkân verdiği belirtilmiştir. Diğer taraftan karşı görüş olarak böyle bir imparatorluğun geride yazıtlar bırakması gerektiği, halbuki Süleyman dönemine dair bu tür belgelerin bulunmadığı ifade edilmiştir.

İslâm'da. Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere tefsir, hadis, tarih ve kısas-ı enbiyâ kitaplarında bir hükümdar-peygamber olarak Hz. Süleyman'dan ve onun üstün vasıflarından genişçe bahsedilmektedir. Kur'an'da on altı yerde ismen geçen Süleyman'ın

Hız. Dâvûd'un oğlu ve vârisi olduğu, üstün kılındığı, şükreden, sâlih, hakim, anlayışlı bir kul olduğu bildirilmekte, keskin zekâsı,engin bilgisi ve hikmetiyle karmaşık meseleleri kolayca çözüme kavuşturma yeteneğinden söz edilmektedir (el-Enbiyâ 21/78-79; en-Neml 27/15, 16, 19, 20, 27, 34, 40; Sâd 38/30). Allah diğer peygamberler gibi Süleyman'a da vahiyde bulunmuş ve onu da diğerleri gibi doğru yola iletmıştır (en-Nisâ 4/163; el-En'âm 6/84). Kur'an, Süleyman'ın güzel bir kul olduğunu, daima Allah'a yöneldiğini, Allah katında büyük değeri ve güzel yeri bulunduğunu belirtmektedir (Sâd 38/30, 40). Dolayısıyla Ahd-i Atîk'te yer alan, Süleyman'ın son dönemlerinde putlara taptığı, Allah nazarında değerini yitirdiği, hükümdarlığının elinden alınmasıyla tehdit edildiği gibi rivayetler, hem İslâm'ın peygamberlik anlayışıyla hem de Kur'an bilgileriyle çelişmektedir.

Hız. Süleyman'ın babasına vâris oluşu (en-Neml 27/16) ve babasının kendi yerine onu seçmesiyle ilgili çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Allah, Hız. Dâvûd'a on üç soru göndermiş ve bu soruları oğlu Süleyman'a sormasını istemiş, şayet bunları bilirse kendisinin yerine geçeceğini Dâvûd'a bildirmiş, Süleyman da soruların hepsini doğru şekilde cevaplamıştır. İslâm kaynaklarında Hız. Süleyman'ın on iki veya on üç yaşlarında tahta geçtiği, Suriye'den İran'a kadar uzanan bölgeye, hatta bütün dünyaya hâkim olduğu, dünyanın ikisi mümin, ikisi kâfir dört kişinin egemenliğinde bulunduğu, müminlerin Süleyman ve Zülkarneyn, kâfirlerin Nemrud ve Buhtunnasr olduğu rivayet edilmektedir (Sa'lebî, s. 290-292).

Süleyman'a verilen nimetler ve onun üstünlükleri bağlamında Kur'an'da yer alan bilgilere göre Süleyman, "Rabbim! Beni başla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver. Şüphesiz sen daima başışta bulunansın" diye dua etmiş, "Bunun üzerine biz de istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları emrine verdik" buyurulmuş ve, "İşte bu bizim başışımızdır, ister ver, ister elinde tut" ifadesiyle yetkinin tamamen kendisinde olduğu belirtilmiştir (Sâd 38/35-39).

Allah, Hız. Dâvûd gibi Süleyman'ı da peygamberlik, hükümdarlık, hikmet ve ilimle donatmış, saltanatı ve nübüvveti onların şahsında toplamıştır (el-Bakara 2/251; el-Enbiyâ 21/79; en-Neml 27/15; Sâd 38/

35-38). Ancak Hız. Süleyman'ın olayları değerlendirme ve problemleri çözme kabiliyeti babasından daha üstündür. Bunun Kur'an'da atıf yapılan bir örneği (el-Enbiyâ 21/78-79) şöyle anlatılmaktadır: Bir koyun sürüsü geceleyin bir ekin tarlasına girip zarara yol açar. Ekin sahibi ile sürü sahipleri arasındaki davada hâkimlik yapan Dâvûd ve Süleyman farklı kararlar verirler. Hız. Dâvûd koyunların ekin sahibine tazminat olarak verilmesine hükmeder, oğlu Süleyman ise şu hükme varır: Ekin tarlası sürü sahiplerine verilmeli, onlar ziyandan önceki haline gelinceye kadar tarlanın bakımını üstlenmelidir. Koyunlar da tarla sahibine verilmeli, tarlası eski bakımlı haline gelinceye kadar bu koyunların sü-tünden, yününden ve yavrularından yararlandırılmalıdır. Hız. Dâvûd oğlunun bu itti-hadını beğenerek kendi görüşünden vazgeçer (Taberî, Câmî'u'l-beyân, X, 50-54; Sa'lebî, s. 289). Hız. Süleyman'ın mesele çözmedeki maharetine ve kararlarındaki isabete örnek olarak aynı çocuğu sahiplen-en iki kadın olayı hadislerde de yer almaktadır (Tecdîd Tercemesi, IX, 158-162).

Hız. Süleyman'ın emrine kasırga gibi esen rüzgâr verilmiştir ki (el-Enbiyâ 21/81) bu rüzgârın sabah gidişi bir ay, akşam dönüşü de bir ay sürmektedir (Sebe' 34/12). Bu âyetin tefsirinde doğruluğu tartışmalı olan çeşitli rivayetler nakledilmiştir. Bu rivayetlerde Hız. Süleyman'ın ahşaptan yapılmış bir platformunun bulunduğu, gezinti veya savaş halinde bütün malzemelerin bu platforma yüklendiği, yükleme işi bitince rüzgâra emir verdiği ve platformun üzerinde istediği yere götürüldüğü nakledilmektedir. Yahudi kaynaklarında da yer alan diğer bazı rivayetlere göre ise uçan halısının olduğu, bu halı ile yolculuk ettiği belirtilmektedir (Sa'lebî, s. 293-294). Ayrıca Hız. Süleyman'a kuş dili öğretilmiştir (en-Neml 27/16). Kuşlardan meydana gelen ordusunda hüdhüdü göremeyince soruşturmuş, mazeret beyan etmezse cezalandıracağını söylemiş, çok geçmeden hüdhüd ortaya çıkarak Sebe diyarından haber getirmiştir (en-Neml 27/17, 20-28; ayrıca bk. HÜDHÜD). Kendisine başka hayvanların dili de öğretilmiştir. Ordusuyla birlikte karınca vadisine geldiğinde bir karınca diğerlerini uyararak Süleyman'ın ordusu tarafından ezilmemeleri için yuvalarına girmelerini istemiş, bunu duyan Süleyman verdiği nimetler için Allah'a şükretmiştir (en-Neml 27/17-19).

Kur'an Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordulara sahip

bulunduğunu, bu orduların hep birlikte sefere çıktığını (en-Neml 27/17), emrinde çalışan cinlerin Süleyman'a yüksek ve görkemli binalardan, heykellerden, havuzlar kadar geniş lengerlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaptıklarını (Sebe' 34/12-13), yine şeytanlar arasında onun için bina kuran, dalgıçlık eden ve başka işler görenlerin olduğunu da (el-Enbiyâ 21/82; Sâd 38/37) bildirmektedir. Bu hususlar kısmen farklı bir şekilde Ahd-i Atîk'te de yer almaktadır. Yine Ahd-i Atîk'te kaydedilen bir diğer bilgi olarak İslâmî kaynaklarda elini kana buladığı için mâbed inşasının Hz. Dâvûd'a değil oğlu Süleyman'a nasip kıldığı ve ona kan dökmekten uzak tutulacağı için Süleyman adının verildiği belirtilmektedir (Taberî, *Târîh*, I, 485).

Hz. Süleyman, cinlerden ve insanlardan oluşan ordusu sayesinde hâkimiyeti altına aldığı bölgeleri muhteşem bir saraydan yönetiyordu. Bu saray dönemin en ileri tekniği kullanılarak üstün bir estetik anlayışla inşa edilmiştir. Sarayda göz alıcı sanat eserleri ve görenleri hayran bırakan değerli eşyalar mevcuttu. Hz. Süleyman, Sebe melikesine (Belkis) onu müslüman olup Allah'a teslim olmaya davet eden bir mektup göndermiş, melike mektuba karşılık olarak Süleyman'a gönderdiği hediyelerin kendisine geri gelmesi üzerine Süleyman'ı sarayında ziyarete gitmiş ve orada kendi tahtıyla karşılaştıncı kendisine gelen bir ilim yoluyla daha önce gerçeği görüp müslüman olduğunu Süleyman'a söylemiştir. Çok tanrıçılık yanlıgısı ile tek Allah'a teslim olma gerçeği arasındaki ilişkiye işaret eden bir diğer hadise, Süleyman'ın muhteşem sarayına girdiğinde melikenin zemini derin bir su sanması, fakat kendisine bunun billûr bir zemin olduğunun ifade edilmesidir (en-Neml 27/28-44; ayrıca bk. BELKIS). Hz. Süleyman'ın krallığının ihtişamının ve zenginliğinin bir kaynağı da bakır madeniydi. Kur'an'da erimiş bakır madenin onun için sel gibi aktıldığı belirtilmektedir (Sebe' 34/12). Fenikeli ustaların Hz. Süleyman için inşa ettikleri Etsiyon-Geber Limanı'nda çağımızda gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bakır dökümhanesi bu gerçeği doğrulamaktadır. Süleyman'ın, Araba vadisinden çıkartıp işlettiği bakır madeni onun döneminde önemli bir ihraç ürünü olmuştur (NDB, s. 672).

Kur'an ayrıca Hz. Süleyman'ın atlara, özellikle yarış atlarına olan sevgisinden bahsetmektedir: "Akşama doğru kendisine üç ayağının üzerinde durup bir ayağını

tırnağının üzerine diken çalımı ve safkan koşu atları sunulmuştu. Süleyman: 'Gerçekten ben mal sevgisini rabbimi anmak için istedim' dedi. Nihayet güneş battı. 'Onları tekrar bana getirin' dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı" (Sâd 38/31-33). Bu âyetle ilgili çeşitli rivayetler mevcuttur. Bir rivayete göre Hz. Süleyman sefer hazırlığı esnasında malzemeleri kontrol etmiş, daha sonra atları incelemiş, fakat bu uzun sürmüş ve ikinci namazı vakti geçmiştir. Duruma üzülen Süleyman atların kendisini zikirden alıkoyduğunu söyleyerek getirilmelerini istemiş ve at sevgisini kalbinden tamamen atmak için onların bacaklarını ve boyunlarını kestirmiştir. Diğer bir rivayete göre ise atları teftiş eden Hz. Süleyman, onlara karşı olan sevgisinin yine Allah'ın emri ve rızası doğrultusunda olduğunu söylemiş ve koşarak toz bulutu arkasında kaybolan atların tekrar getirilmesini emretmiş, atların boyun ve bacaklarını sıvazlayarak sevmiştir. Taberî'ye göre ilk rivayet kabul edildiği takdirde Süleyman'ın namazı terkettiği, namazı unutacak kadar dünyaya düşkün olduğu, bir savaş aracı olan atları acımasızca öldürdüğü de kabul edilmiş olmaktadır ki bu doğru değildir. Atları seven bir kişinin onları öldürmesi düşünülemez (Câmi'u'l-beyân, XI, 156).

Kur'an'ın diğer bir ifadesine göre Hz. Süleyman tahtının üzerine bırakılan bir cesetle imtihan edilmiş ve ceset tekrar eski haline dönmüştür (Sâd 38/34). Bu konuda İslâm'ın peygamberlik anlayışıyla bağdaşmayan çelişkili pek çok rivayet nakledilmiştir. Bir rivayete göre tahta bırakılan ceset Süleyman'ın çocuğunun cesedidir. Süleyman'ın bir oğlu dünyaya gelmiş ve şeytanlar onu öldürmeyi planlayınca Hz. Süleyman tevekkül etmek yerine bir bulut vasıtasıyla çocuğu uzaklaştırmış, bunun üzerine ceza olarak çocuğun cesedi taht üzerine bırakılmıştır. Diğer bir rivayete göre Süleyman, Allah yolunda savaşacak yiğit evlâtlarının dünyaya gelmesi için eşleriyle birlikte olacağını söylemiş fakat "inşallah" demeyi unuttuğu için sakat bir oğlu olmuş, böylece beklentisi gerçekleşmemiştir (Buhârî, "Enbiyâ", 40; Müslim, "Eymân", 23). Buna göre onun Allah'tan af dilemesinin sebebi inşallah demeyi unutmamasıdır; tahtına ceset bırakılması ise temsili bir anlatım olup doğan sakat çocuğa işaret etmektedir. Bir diğer yoruma göre Süleyman hastalıkla imtihan edilmiş, hastalık yüzünden çok zayıflayıp tahtında âdeti ceset gibi görünmüş veya büyük bir

felâket beklentisi içine girip bu kaygı ve korku yüzünden zayıflayıp âdeti cesede dönmüştür (*Tecrid Tercemesi*, IX, 162). Fahreddin er-Râzî konuyla ilgili bu rivayetleri asılsız saymaktadır (*Mefâtihu'l-gayb*, XXVI, 208-209).

Kur'an'da yer alan bilgiye göre şeytanlar Süleyman'ın hükümrânlığı hakkında yanlış sözler ortaya atmışlar, yahudiler de bu gerçek dışı şeyleri kabul etmişlerdir. Halbuki Süleyman kâfir de olmamış, büyü de yapmamıştır (el-Bakara 2/102). Asâsına dayalı vaziyette iken vefat etmiş ve emrinde çalışan cinler, ancak ağaç kurdu asâyı yiyip de Süleyman yere düşünce öldüğünü anlamışlardır (Sebe' 34/14). Hz. Süleyman'ın kırk yıl saltanat sürdüğü ve elli üç yaşında (bazı kaynaklarda elli iki yaşında) vefat ettiği nakledilmektedir (Mes'ûdî, I, 58; Sa'lebi, s. 328).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafavi, *et-Tahkik*, V, 224-231; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, I, 444-451; X, 50-56; XI, 140-170; XII, 68-76; a.mlf., *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 485-503; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamid), I, 57-58; Sa'lebi, *'Arâ'isü'l-mecâlis*, Beyrut 1405/1985, s. 289-328; Mevhib b. Ahmed el-Cevâlikî, *el-Mu'arreb* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Tahran 1966, s. 191; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXVI, 208-209; Firûzâbâdî, *Beşâ'iru zevi'l-temyiz* (nşr. Abdülalîm et-Tahâvî), Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-ilmîyye), VI, 86-88; *Tecrid Tercemesi*, IX, 158-162; H. Lesetre, "Salomon", *DB*, V/2, s. 1382-1396; J. Briend v.dğr., "Salomon", *DBS*, XI, 431-485; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Baroda 1938, s. 178; *NDB*, s. 671-672; Muhammed et-Tib en-Neccâr, *Târîhu'l-enbiyâ*, Riyad 1983, s. 239-250; Ahmed İsâ Ahmed, *Dâvûd ve Süleymân fî'l-ahdi'l-kadîm ve'l-Kur'ânî'l-Ke-rîm*, Kahire 1990, s. 97-148, 271-334, 363-402, 443-488; Abdullah Aydemir, *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, Ankara 1992, s. 187-224; A. L. Ginzberg, *Les legendes des juifs*, Paris 2006, V, 91, 93-94, 111-115, 229-231; B. McGrath, "Solomon King", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, XIII, 421-422; S. Abramsky v.dğr., "Solomon", *EJd.*, XV, 96-111; M. Du Buit, "Solomon", *Catholicisme*, XIII, 744-750; *Dictionnaire encyclopedique du Judaïsme* (ed. G. Wiger v.dğr.), Paris 1993, s. 1005-1008; J. Walker - [P. Fenton], "Sulaymân b. Dâvûd", *EL²* (Fr.), IX, 857-858; P. Soucek, "Solomon", *Encyclopaedia of the Qur'an* (ed. J. D. McAuliffe), Leiden 2006, V, 76-77.

ÖMER FARUK HARMAN

□ EDEBİYAT: Hz. Süleyman kıssa ve menkubeleriyle başta Fars ve Türk edebiyatı olmak üzere Doğu edebiyatlarında sıkça ele alınmış, telmih, teşbih, tenasüp gibi sanatlar dolayısıyla şiirlerde yer almış ve müstakil mesnevi konusu olarak işlenmiştir. Ayrıca Batı edebiyatı ve sanatında bilgeliliği dolayısıyla pek çok esere malzeme teşkil etmiştir. İslâm edebiyatlarında Hz.